

نقش پیوندهای روستایی - شهری در تحولات اقتصادی و کاهش فقر نواحی روستایی ایران (مطالعه موردی: ناحیه سنقر)

عقیل اجاق*؛ عبدالرضا رحمانی فضلی^۱، رحمت اله منشی زاده^۱

۱- گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

(علمی - پژوهشی)

پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۴/۲۵ تأیید نهایی مقاله: ۱۳۹۹/۹/۱۸

چکیده

فقر روستای نتیجه توزیع ناعادلانه درآمد و امکانات مابین کانون‌های شهری و روستایی بوده و با برهم خوردن تعادل سرمایه و امکانات رفاهی منطقه می‌توان گفت تعادل اقتصادی مابین این نواحی نیز کاهش می‌یابد. از آنجا که پیوندهای روستایی- شهری دارای ماهیتی فضایی بوده، توجه به حرکت سرمایه و کالا به عنوان یک جریان اقتصادی مابین کانون‌های شهری و روستایی از اهمیت بالایی برخوردار است. این پژوهش با هدف شناخت جریان‌ها و عملکردهای به وجود آمده مابین شهر و روستاهای پیرامونی به بررسی جریان‌های اقتصادی حاصل شده و عملکرد آنها در کاهش فقر روستایی می‌پردازد. در انجام پژوهش با بهره گرفتن از روش‌های میدانی و کتابخانه‌ای و با استفاده از ضریب همبستگی به بررسی میزان ارتباط شاخص‌ها و متغیرها با توجه به هدف پژوهش پرداخته شده است. جامعه آماری تحقیق ۱۵ روستای بخش مرکزی شهرستان سنقر بوده است. نتایج پژوهش حاکی از شکل‌گیری جریان‌های اقتصادی و خدماتی مابین شهر و روستاهای ناحیه می‌باشد که منجر به زمینه‌سازی شکل‌گیری پیوندهای روستایی- شهری در این منطقه شده است، و خود را به صورت؛ وجوه ارسالی، اشتغال روستائیان در شهر، اعتبارت رسمی و غیر رسمی، سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی نشان می‌دهد، که منجر به تداوم جریان‌ها و یک رابطه دو سویه بین شهر و نواحی روستایی پیرامونی خود از لحاظ عملکردهای اقتصادی و سرمایه شده است و در نهایت توانسته ارتقاء مالی خانوارهای روستایی و کاهش فقر اقتصادی آنها را به دنبال داشته باشد.

واژه‌های کلیدی: پیوند روستایی- شهری، تحولات اقتصادی، فقر، ناحیه سنقر.

مقدمه

فقر به عنوان پدیده‌ای پیچیده و چند بعدی یکی از مهم‌ترین علل بروز بسیاری از معضلات اجتماعی اقتصادی، فرهنگی و زیست محیطی در شهرها و روستاهای کشورهای در حال توسعه از جمله کشور ما است. (ازکیا، ۱۳۸۴). شناخت دقیق مسایل مربوط به روستاهای ایران در زمینه‌های اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. زیرا گاه ریشه تمام مشکلات و مسائل عقب ماندگی مثل گسترش فقر، نابرابری- های مکانی، بیکاری فزاینده، رشد سریع جمعیت شهری به واسطه مهاجرت روستائیان به شهر صورت می‌گیرد که این عوامل نیز به علت عدم جریان سرمایه، نبود امکانات رفاهی مناسب، درآمد پائین، کاهش بهره‌وری فعالیت کشاورزی، و همچنین از ضعف در خدمات رسانی به نقاط روستایی بر می‌خیزد. مایکل تودارو راه‌حل نهایی مساله فقر در جوامع شهری را بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محیط روستایی می‌داند (Todaro, 1991). اما در ایران عمران و توسعه روستایی به مقوله‌ای سهل و ممتنع تبدیل گشته است. سهل‌آزین‌رو که روستاها هنوز پویا و دارای جمعیت هستند و نقشی قابل توجهی در تامین امنیت غذایی و تولید ایفا می‌کنند و آماده پذیرش وظایفی جدی- تر در اقتصاد کشور هستند و ... ممتنع بخاطر اینکه این مناطق فاقد اسناد مدیریتی در سطوح مختلف هستند و در نظام برنامه‌ریزی، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری کشور جایگاهی قابل اعتنا ندارند و نسبت به توسعه آنها اعتقادی بنیادین وجود ندارد (حبیب‌پور، ۱۳۸۵). سکونتگاه‌های روستایی و شهری در ناحیه به شکلی نظام‌وار دارای ارتباط و پیوندهای متقابل با یکدیگر می‌باشند. اینگونه جریان‌ات شهری - روستایی با تکیه بر نقش و کارکرد شهری و روستایی درون ناحیه، موجبات

تحول و تأثیرگذاری بر کلیه ابعاد فضایی سکونتگاه-ها بوده و تحول و تغییراتی فضایی نواحی روستایی را فراهم می‌کند. جریان‌های فضایی و تعاملات بخشی بین شهر و روستا به شکل پیوندهای روستایی- شهری، نقش بسیار مهمی در توازن شهر و روستا و توسعه یکپارچه ناحیه‌ای دارد (رضوانی، ۱۳۸۹). کما اینکه از شهر به مثابه موتور توسعه روستایی یاد شده است، و می‌تواند نقش مثبت یا منفی و به بیان دیگر نقش زایا یا انگلی بر حوزه یا ناحیه تحت نفوذ خویش بر جای بگذرد و از منطقه‌ای به منطقه دیگر و از شهری به شهر دیگر متفاوت باشد. از آنجا که پیوندهای روستا - شهری دارای ماهیتی فضایی بوده و بر جریان مردم، کالا، خدمات، پول، سرمایه، اطلاعات، نوآوری و دیگر مبادلات اجتماعی - اقتصادی مابین کانون‌های شهری و مراکز روستایی دلالت دارد (Douglass, 1998) و از طرفی افزایش شکاف درآمدی و اقتصادی میان شهر و روستا، در تشدید فقر اقتصادی موثر بوده و منجر به افزایش انگیزه روستائیان برای اسکان در شهرها و افزایش مهاجرت از روستا به شهر را فراهم می‌کند این عوامل همگی بر این مسئله دلالت دارند که دولت‌مردان باید به فکر ایجاد تمهیدات اساسی در زمینه فقر زدایی و همچنین ایجاد فرصت‌های جدید شغلی و تأمین سرمایه‌های اولیه در قالب اعتبارات مالی در سکونتگاه‌های روستایی باشند که قابلیت پر نمودن خلاء بیکاری فصلی روستائینی که با درآمد پائینتری روبرو هستند را داشته باشد تا بتوان هم توان اقتصادی نواحی روستایی را بالا برد و هم جمعیت روستا را نگه داشت (Keneth Lynch, 2006). به‌طور کلی، پیوندهای روستایی - شهری را می‌توان در دو سطح تفکیک نموده و مورد بررسی قرار داد: الف) پیوندهای فضایی (در خلال فضا): نظیر جریان‌های افراد، کالاها، پول، اطلاعات و مواد

زاید، پویایی پدیده‌ها در فضا به برکت مبادلات و تغییر شکل‌ها و نقل و انتقال‌هایی صورت می‌گیرد که به صورت جریان مواد خام، انرژی، حرکات جمعیت، اموال و سرمایه‌ها خود را نشان می‌دهد. ب) پیوندهای بخشی(در سطح بخش‌ها): که شامل فعالیت‌های روستایی است که در نواحی شهری جریان دارد مانند کشاورزی شهری یا فعالیت‌هایی که اغلب به عنوان شهری طبقه‌بندی می‌شوند نظیر صنعت و خدمات اما در نواحی روستایی جریان می‌یابد (سعیدی، ۱۳۹۲). شهر سنقر با قابلیت بالقوه ارائه خدمات و امکانات مختلف رفاهی و معیشتی، سرمایه‌گذاری‌های بهینه در روستاهای پیرامونی خود و نیز حمایت از تولیدات روستائی، ضمن فراهم نمودن شرایط رشد و توسعه اقتصادی نواحی روستایی، می‌تواند منجر به شکل‌گیری جریان‌های مابین خود و روستاهای پیرامونی گردد. از سوی دیگر ساکنین روستاهای مورد مطالعه نیز با ارتباط‌های مستمر خود و همچنین بده بستان‌های تجاری و سرمایه‌گذاری در بخش‌های تولیدی، بازار و مسکن منجر به وجود آمدن یک جریان اقتصادی و خدماتی بین خود و شهر سنقر شده‌اند که می‌توانند زمینه‌های پویایی اقتصاد و رشد شهر سنقر را موجب شوند. این جریان‌های موجود اگر با چارچوبی مناسب و برنامه‌ریزی شده همراه باشد، منجر به شکل‌گیری پیوندهای روستا شهری و تحولات اقتصادی ما بین نقاط شهری و روستایی خواهد شد. در این پژوهش سعی شده است با تاکید بر متغیرهای مختلف اقتصادی، عوامل تاثیرگذاری که منجر به تزریق مالی به نواحی روستایی شده است بررسی شود؛ که می‌توان مهم‌ترین این عوامل را که بر کاهش فقر روستایی نیز تاثیرگذار بوده‌اند را شامل اشتغال، اعتبارات رسمی و غیر رسمی، وام‌های نوسازی و بهسازی بنیاد مسکن، سرمایه‌گذاری های دولتی و خصوصی، و برخورداری از امکانات و

کالاهای بادوام در نواحی روستای برشمرد. و نحوه چگونگی و تاثیر هر یک از این عوامل را در کاهش فقر و بالا رفتن توان اقتصادی نواحی روستایی از طریق ضریب همبستگی بسنجیم. مهم‌ترین ضرورت پرداختن به مساله پژوهش را می‌توان، شناخت جریان‌های اقتصادی حاصل شده بین شهر ناحیه(سنقر) و روستاهای پیرامونی بخش مرکزی شهرستان سنقر بیان کرد. شکل‌گیری جریان‌ها اقتصادی مابین نقاط شهری و روستایی و تدوام آنها که منجر به یک تعامل دو طرفه خواهد شد می‌تواند خود را به صورت پیوندهای مختلف اقتصادی نشان دهد، که با توجه به نقش این جریان‌ها و روابط حاصل شده در فرایند تغییر و تحول توسعه اقتصادی نواحی روستایی می‌تواند تاثیرگذار باشد. از طرفی شناخت آثار و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی این جریان‌ها مابین شهر ناحیه و روستاهای پیرامونی، تلاشی برای کاهش اثرات منفی آن در راستای ساماندهی عملکردهای موجود می‌باشد که در نهایت زمینه‌ساز توسعه پایدار نواحی روستایی - شهری را فراهم می‌کند (رضوانی، ۱۳۸۵). نباید فراموش کرد که در مطالعات منطقه-ای و ناحیه‌ای همواره باید شهر و روستا را جز جدایی‌ناپذیر در عرصه ناحیه بدانیم و در این مطالعات مراکز شهر و روستایی را توأم با هم بررسی کنیم چرا که ریشه تمام مشکلات و مسائل عقب ماندگی مثل گسترش فقر، نابرابری‌های مکانی، بیکاری فزاینده، رشد سریع جمعیت شهری، به-واسطه مهاجرت روستائیان به شهر بوده که این عوامل نیز به علت عدم جریان سرمایه، نبود امکانات رفاهی مناسب، درآمد پائین، کاهش بهره‌وری فعالیت کشاورزی، و همچنین ضعف در خدمات رسانی به نقاط روستایی و در نهایت عدم توجه به روستاها در برنامه‌ریزی های منطقه‌ای و ناحیه‌ای می‌باشد (Todaro, 1991). بنابراین ضرورت توجه

سنقر شناسایی کرد، که آیا این جریان‌ها مثبت بوده و در توان مالی و اقتصادی نواحی روستایی تاثیرگذار بوده و یا بار منفی داشته و منجر به تشدید فقر و برهم خوردن تعادل درون ناحیه شده است. با توجه به توضیحات آمده و بیان مساله می‌توان گفت مبانی نظری قابل تامل است؛ دنیس راندنیللی^۱ در تحلیل روابط شهر و روستا بر محور سیاست توسعه، در سلسله مراتب شهری بر جمعیت شهری تأکید می‌کند. به نظر وی اهداف توسعه روستایی جدا از شهرها عملی نیست؛ زیرا بازارهای اصلی برای دریافت مازاد تولیدات کشاورزی در مراکز شهری قرار گرفته است (جدول ۱). از طرفی بیشتر عوامل تولید از امکانات سازمان‌های شهری بهره‌مند می‌شوند و خدمات مورد نیاز جامعه روستایی مانند بهداشت و درمان و آموزش و غیره که در حوزه‌های روستایی توزیع می‌گردد از مراکز شهری به دست می‌آید؛ از این رو وی پیشنهاد می‌کند که در صورتی که دولت‌ها بخواهند در سطوح اجتماعی و فضایی به توسعه گسترده دست یابند باید پراکندگی جغرافیایی سرمایه‌گذاری‌ها را تقویت کنند و این امر از طریق عدم تمرکز و سیستم یکپارچه شهرها ممکن می‌شود و امکان دسترسی به بازارها را برای مردمی که در همه بخش‌های کشور یا ناحیه زندگی می‌کنند فراهم می‌آورد. (شکویی، ۱۳۷۹). وی اظهار دارد که سرمایه‌ها بایستی از نظر استراتژیکی در سکونتگاه‌های شهری استقرار یابند تا بتوانند برای جمعیت زیادی که در آنجا و در نواحی روستایی نسبتاً کم تراکم پیرامون آن سکونت دارند، به آسانی قابل دسترسی باشند (نظری، ۱۳۸۰).

به جریان‌های حاصل شده بین نقاط شهری و روستایی در ناحیه سنقر از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد، چرا که منجر به شناخت جریان‌های مثبت در جهت توسعه نواحی روستایی می‌شود و در مواردی هم می‌تواند از شدت گرفتن برخی جریان‌ها منفی نیز جلوگیری کند. هدف اصلی پژوهش شناخت جریان‌های اقتصادی موجود مابین شهر ناحیه و روستاهای پیرامونی حوزه خود می‌باشد و به تبع آن به بررسی تحلیل جریان‌های به وجود آمده در کاهش فقر و افزایش توان خانوارهای روستایی می‌پردازد، و نوع جریان‌های به وجود آمده را با توجه به نحوه و چگونگی ارتباط (رابطه یک- طرفه یا تعامل دوسویه) بین شهر با روستاهای پیرامونی را بررسی می‌کند. بنابراین در چارچوب بررسی پیوندهای روستایی- شهری در این پژوهش، با توجه به قابلیت‌های آب و حاصلخیزی خاک ناحیه مورد مطالعه و همچنین دسترسی‌های مناسب روستائیان و پیوندهای حاصل شده در زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی، روابط و تعامل‌های متقابل روستایی-شهری و جریان‌های اقتصادی در قالب (اعتبارات رسمی و غیر رسمی، سرمایه‌گذاری‌های شهری در روستا و بلعکس، کمک‌های بنیاد مسکن، وجود واحدهای زراعی و دامی و همچنین منابع اشتغال و نیروی انسانی) شکل گرفته است و موجب گسترش فعالیت‌های نوین در بخش‌های صنعت، خدمات و تولید کشاورزی این ناحیه شده، که منجر به تولید فضاهای تازه در محدوده مورد مطالعه شده است و ضرورت دارد این جریان‌ها و تعاملات به وجود آمده را شناخت و تاثیر آن را در اقتصاد خانوارهای روستایی در بخش مرکزی شهرستان

جدول ۱: انواع پیوندهای روستایی- شهری (Rondinelli, 1985)

ردیف	نوع پیوند	عنصر پیونده
۱	پیوندهای فیزیکی	جاده‌ها، خطوط راه آهن، خطوط هوایی، درون وابستگیهای اکولوژیکی

۲	پیوندهای اقتصادی	الگوهای بازار، جریان مواد خام و کالاهای واسطه ای، پیوندهای تولیدی، الگوی مصرف و خرید، جریانهای درآمد و سرمایه، جریانهای کالایی بخشی و بین منطقه ای، اعتبارات و تامین مالی
۳	پیوندهای حرکت جمعیتی	الگوی مهاجرت، رفت و آمد به محل کار
۴	پیوندهای تکنولوژیکی	درون وابستگی تکنولوژیکی، سیستم های آبیاری، سیستمهای مخابراتی
۵	پیوندهای تعامل اجتماعی	الگوی دید و بازدید، الگوی قومی، آداب و رسوم و فعالیتهای مذهبی، تعاملات اجتماعی
۶	پیوندهای مربوط به ارائه خدمات	جریان انرژی و شبکه ها، خدمات شبکه های اعتباری و مالی، پیوندهای آموزشی، نظام های ارائه خدمات بهداشتی، الگوی خدمات تجاری و تکنیکی، نظامهای خدمات و حمل و نقل
۷	پیوندهای سیاسی اداری و سازمانی	روابط ساختاری، جریان بودجه ریزی دولتی درون وابستگی های سازمانی، الگوی اقتدار، تصویب و سرپرستی، الگوی معامله بین هیئت های بررسی، زنجیر های غیر رسمی و تصمیم گیری سیاسی

هماهنگ سازی و ادغام توسعه روستایی با توسعه شهری در مقیاس ناحیه ای و محلی استوار است و نظام غیرمتمرکز برنامه ریزی را توصیه می کند (عزیزپور، ۱۳۸۷). نورکس در یک تحقیقی تحت عنوان "دور و تسلسل فقر و روابط شهر و روستا" اظهار می کند؛ یک ارتباط بین فقدان سرمایه، درآمد و پس انداز در مراکز سکونتگاهی روستایی وجود دارد. به طوری که درآمد پایین منجر به ظرفیت کم پس انداز در این نواحی می شود و از طرف دیگر درآمد پایین نتیجه سطح نازل بهره وری نیروی کار است و تا حد زیادی از کمبود سرمایه ناشی می شود. و کمبود سرمایه نیز نتیجه ظرفیت پایین پس انداز می شود. به نظر نورکس عدم انگیزه سرمایه گذاری در نواحی روستایی، خود نتیجه سطح پایین بهره وری در این سکونتگاه ها است، و سطح نازل بهره وری ناشی از سطح پایین سرمایه به کار رفته در تولیدات روستائیان است که حداقل بخشی از آن بخاطر عدم انگیزه سرمایه گذاری در بخش های مهم فعالیت های روستائیان است. دو نکته اساسی در این پژوهش در رابطه با توسعه اقتصادی شهر و روستا و تعادل مناسبات بین آنها اهمیت دارد که نتیجه ای آن به صورت؛ سطح پایین بهره وری در روستاها و فقدان روحیه سرمایه گذاری در بین شهرنشینان خود رانشان می دهد (نورکس، ۱۹۸۹). سینجر پل در یک پژوهشی که تحت عنوان "پیوندهای موجود بین سکونتگاه های شهری و روستایی" انجام داده

رویکرد شبکه منطقه ای داگلاس: نظریه داگلاس براساس نظام سلسله مراتبی سکونتگاه ها در ناحیه تدوین گردیده است؛ زیرا چه در سطح ناحیه ای و فرا ناحیه ای، سکونتگاه ها با یکدیگر ارتباط متقابل دارند. این ارتباط به صورت سلسله مراتبی براساس تنوع کارکردی شهرها و دامنه نیاز سکونتگاه های روستایی است. هدف این نظریه با توجه به عدم توفیق مدل ها و نظریه های سیاست گذاری، دستیابی به توسعه ناحیه ای - روستایی است، به صورتی که قالب نوینی از توسعه فضای روستایی ارائه می کند که در سیاست گذاری باید مدنظر قرار گیرد (سلطانی مقدس، ۱۳۸۶). در مدل شبکه منطقه ای تفکیک روستایی و شهری که سال ها در توسعه و برنامه ریزی مطرح بوده است، کنار گذاشته شده است و پیوندهای روستایی - شهری و وابستگی های متقابل مابین آنها، براساس پنج جریان؛ مردم، تولید، کالا، سرمایه، و اطلاعات مورد تاکید می باشد (Douglass, 1998). این رویکرد نوین بر همکاری دفاتر برنامه ریزی شهری روستایی و همچنین بر تقسیمات اداری که در برنامه ریزی و مدیریت بر عدم جدایی حومه از شهر مبتنی باشد، تاکید دارد. در نهایت این رویکرد، شهر را به عنوان یک عضو از سازمان فضای ملی مطرح می باشد که در راستای بقای خود و ناحیه تکاپو می کند و بنا بر نقش و کارکرد آن زمینه پیشرفت و یا زوال ناحیه را فراهم می سازد و به دلیل اهمیت شهر، این رویکرد بر

هزینه‌های دولت برای آموزش دارای بیشترین اثر بر افزایش بهره‌وری و کاهش فقر در مناطق روستایی چین بوده است. مزویا (۲۰۰۷) در مقاله‌ای با عنوان "نقش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کاهش فقر در کشور تانزانیا" با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی، گردآوری اطلاعات میدانی - اسنادی و روش تجزیه و تحلیل کمی- کیفی با هدف بررسی نقش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کاهش دادن فقر در تانزانیا به این نتیجه رسیدند که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر بهره‌وری فقر در کشاورزان به ویژه کشاورزان دارای زمین‌های کوچک و تابع برنامه‌های تولید، تأثیر مثبتی داشته و تأثیر اقتصادی و اجتماعی در بخش کشاورزی تانزانیا بیش از سایر بخش‌های اقتصادی بوده است. از این رو، تجدید نظر در ساختار سازمانی زمین داران کوچک به منظور افزایش بهره‌وری و انتقال به بخش کشاورزی از اهمیت بالایی برخوردار است. (Hirashima, 2009). سعیدی، (۱۳۸۲) در تحقیقی با عنوان "روابط شهر و روستا و پیوندهای روستایی- شهری یک بررسی ادراکی" ضمن وارد نمودن مفهوم جدیدی تحت عنوان پیوندهای روستایی- شهری در مباحث جغرافیایی بیان داشته است که پیوندهای روستا- شهری نزد افراد و گروه‌های روستایی از واقعیت مکانی فضایی و زیستی - عملکردی به‌شمار می‌رود. و به این موضوع مهم نیز پرداخته است که دو مفهوم «رابطه و پیوند»، با هم متفاوت بوده است. وی رابطه را جریان و تعامل یک طرفه می‌داند که بیشتر به نفع شهر می‌باشد و پیوند را یک جریان دو طرفه و متقابل بین سکونتگاه‌های شهری و روستایی می‌داند. عزیز پور (۱۳۸۶) به بررسی پیوندهای روستا- شهری در ناحیه لیتکوه آمل با تأکید بر شبکه‌های تولید شیر پرداخته است. که بعد از بررسی‌های انجام شده به این نتیجه رسید است که عدم تعادل‌ها همچنان بین مراکز شهری و

است به این رویکرد که وجود جامعه طبقاتی است که موجب تداوم انتقال مازاد تولید و سرمایه روستایی به شهر می‌شود. پیوند بین نقاط شهری و روستایی را بر حسب بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی تقسیم کرده است و به این نتیجه رسیده است که از نظر اقتصادی، ۳ نوع پیوند وجود دارد که کماکان در تأثیر پذیری سکونتگاه‌های روستایی بی‌تأثیر نمی‌باشد.

پیوندهای مصرفی: در تقاضا برای کالای نهایی خلاصه می‌شود.

پیوندهای تولیدی: که در واقع همان تولیدهای پسین و پیشین موجود برای تولید انواع کالا و خدمات است که بین نقاط شهری و روستایی شکل می‌گیرد.

پیوندهای مالی: که به صورت مختلف بین جوامع شهری و روستایی شکل گرفته است مثل پرداخت اجاره کشاورز به مالک زمین که در شهر وجود دارد یا ارتباط با موسسات مالی شهر بانک‌ها و ... نواحی روستایی کوچک و دور افتاده که فقط داری پیوند مصرفی با شهرها هستند در حالی که بین نقاط شهری و روستاهای پیشرفته و بزرگتر (پر جمعیت) انواع پیوندهای اقتصادی شکل گرفته است. (شکویی، ۱۳۸۲).

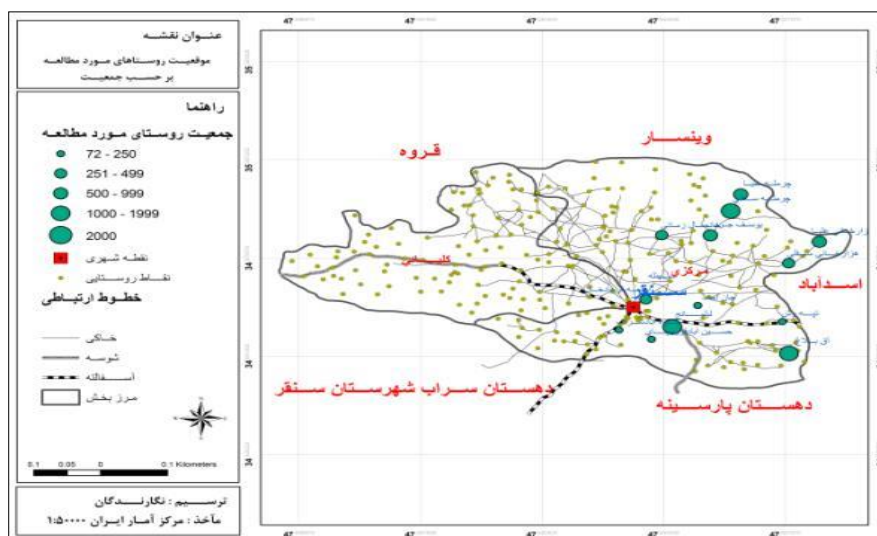
فان و همکاران (fan et all, 2004) در مطالعه شان تأثیر هزینه‌های مختلف را بر رشد اقتصادی، نابرابری و فقر در جامعه روستایی چین بررسی کرده اند. آنان در بخش (R&D) دریافتند که هزینه‌های دولت برای آموزش، تحقیق و توسعه کشاورزی، سرمایه‌گذاری دولت برای افزایش تولید، هزینه‌های دولت برای توسعه زیرساخت‌ها در روستاها از قبیل جاده، برق و تلفن، علاوه بر اینکه بهره‌وری در بخش کشاورزی را افزایش می‌دهد، به کاهش فقر در مناطق روستایی نیز می‌انجامد. اگرچه اثر آنها با یکدیگر برابر نیست و تفاوت دارند.

شبکه سکونتگاه‌های (روستایی- شهری) می‌باشد. که با توسعه جریان‌های دوسویه، شکل و نوع پیوند و پیوستگی فضایی گسترش پیدا می‌کند و منافع مشترک و دو طرفه‌ای هم برای کانون‌های شهری و سکونتگاه‌های روستایی، در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... را به دنبال دارد. یعنی شکلگیری پیوندها و تعاملات روستایی- شهری در این رویکرد هم موجب رشد و توسعه اقتصادی برای جوامع شهری و سکونتگاه‌های روستایی خواهد بود.

منطقه مورد مطالعه

طبق سرشماری ۱۳۹۵ شهرستان سنقر کلیایی، جمعیتی معادل ۸۱/۶۶۱ نفر را در خود جای داده است. که تعداد ۴۴۲۵۶ نفر در شهر و ۳۷۴۰۵ نفر در روستاهای آن ساکن هستند. شهرستان سنقر دارای دو بخش مرکزی و کلیایی با تعداد ۲۱۶ روستای دارای سکنه است. منطقه مورد مطالعه در این پژوهش، بخش مرکزی شهرستان سنقر است که شامل روستاهای سه دهستان آب باریک، باوله و سراب می‌باشد که در سر شماری سال ۱۳۹۵ جمعیتی معادل ۱۷۵۲۸ نفر از کل جمعیت روستایی را به خود اختصاص داده است (شکل ۱).

روستایی وجود دارد اما شهر آمل توانسته است با پیوندهای بوجود آمده بین سکونتگاه‌های ناحیه در جهت تضعیف شکاف بین شهر و روستای پیرامونی خود پیش رود. و موجب تحکیم پیوندهای اقتصادی در این ناحیه شود. سلطانی (۱۳۸۶) در رساله خود "نقش پیوندهای کلانشهری در تحول کالبدی- فضایی روستاهای پیرامونی در روستای حصار در حوزه کلانشهر مشهد"، به بررسی نقش پیوندهای کلانشهر مشهد در ارتباط با حوزه نفوذ خود و روستاهای پیرامونی شهر مشهد پرداخته است و در این پژوهش به این نتیجه رسیده است که دگرگون- سازی روندهای اجتماعی و اقتصادی متأثر از سرمایه‌گذاری‌های نوین و برون‌زا می‌باشد. به طوری که این تحولات پیامد دگرگونی ساختارها و کارکردهای سنتی را در بر داشته است که نتیجه آن ورود جریان سرمایه به نواحی روستایی می‌باشد. با توجه به ارائه نظریات و پیشینه تحقیق که بیان شد، می‌توان گفت، دیدگاه حاکم و مسلط بر این پژوهش، بر رویکرد شبکه منطقه‌ای مبتنی می‌باشد، که یک دیدگاه متقابل و مکمل نسبت به تأثیرات شهر بر روستا و بلعکس دارد. در این رویکرد توسعه روستایی در گرو جریانات و پیوندهای حاکم بین

شکل ۱: نقشه موقعیت جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه در شهرستان سنقر کلیایی و میزان جمعیت آنها

مواد و روش‌ها

با توجه به بیان مساله و چارچوب نظری تحقیق می‌توان گفت روش تحقیق در این پژوهش روش تحلیلی-توصیفی بوده و با استفاده از ضریب همبستگی، میزان تاثیر و شدت جریان‌های موجود بین نقاط شهری و سکونتگاه‌های روستایی در جهت کاهش یا افزایش فقر نواحی روستایی مورد بررسی گرفته است و در نهایت با توجه به نتایج به دست آمده، درصد پاسخ به سوالات تحقیق هستیم.

نتایج

با توجه به عنوان پژوهش که نقش پیوندهای روستایی- شهری در تحولات اقتصادی و کاهش فقر نواحی روستایی را مدنظر قرار داده است، در شناسایی شاخص‌های مرتبط با پیوندهای روستا شهری، سعی شده است از شاخص‌های دو نظریه جامع رویکرد شبکه منطقه‌ای که بر پنج جریان مهم در شکل‌گیری پیوندهای روستایی- شهری تاکید دارد استفاده شود و همچنین از نظریه دنیس راندنلی که هفت نوع پیوند مابین کانون‌های شهری و روستایی را ارائه داده است استفاده شود که با توجه به بیان مساله و هدف تحقیق بیشترین توجه به جریان‌ها و پیوندهای اقتصادی حاصل شده در کاهش فقر اقتصادی نواحی روستایی در ناحیه پرداخته شده است. در همین راستا از جریان‌های اقتصادی که خود را به دو صورت: (۱) اعتبارات (رسمی و غیر رسمی) و (۲) سرمایه‌گذاری‌های دولتی و غیر دولتی نشان داده است در تحلیل پژوهش استفاده شده است.

بررسی شاخص‌های موثر در پیوندهای روستایی-

شهری با تأکید بر تحولات اقتصادی

-اعتبارات و منابع رسمی بانک‌ها و موسسات (تعاونی‌ها و صندوق‌های حمایتی)

یکی از منابع اعتباری و رسمی که در اختیار جامعه روستایی قرار می‌گیرد، کمک‌های مالی و اعتباری بانک‌های (کشاورزی، تجاری، ملی، ملت و ...) و صندوق‌های قرض‌الحسنه می‌باشد. براساس یافته‌های به دست آمده بیشترین میزان استفاده خانوارهای روستایی از صندوق‌های قرض‌الحسنه و مشارکت مدنی مربوط به روستای سهنله می‌باشد، که علل آنرا می‌توان به نزدیکی این روستا به شهر سنقر، کاهش فعالیت در بخش کشاورزی، تعاملات و پیوندهای شغلی - اجتماعی و توان بازپرداخت وام‌های دریافتی نسبت داد. از دیگر سوی کمترین میزان استفاده از صندوق‌های قرض‌الحسنه و مشارکت مدنی به روستای هزار خانی علیا بر می‌گردد، که علت آنرا می‌توان در بن بست قرار گرفتن این روستا نسبت به سایر روستاها، فاصله نسبتاً زیاد با شهر، عدم توان بازپرداخت وام‌های دریافتی با توجه به درصد بالای سود آنها دانست. البته اکثر روستاها از این وام‌ها با توجه به نیازهای خانوار خود و وجود این منابع، استفاده می‌کنند، که این امر نشانگر وجود پیوند مالی و اقتصادی مابین سکونتگاه‌های روستایی با کانون شهر سنقر می‌باشد.

-منابع غیر رسمی (مساعده میدان داران و کسبه شهری)

منابع اعتباری غیر رسمی نیز از گذشته‌های دور جزء منابع اصلی تأمین سرمایه‌های اقتصادی روستاییان بوده است. در نواحی روستایی مورد بررسی، به مطالعه مهم‌ترین منابع اعتباری غیر رسمی در دسترس روستاییان یعنی، میدان داران یا به تعبیر افراد محلی "بار فروشان" پرداخته شده است. بارفروشان کسانی هستند که در فصل زمستان مبالغی را تحت عنوان مساعده در اختیار فرد روستایی قرار می‌دهند، تا عملیات آماده‌سازی زمین زراعی برای کشت بهاره را انجام دهد و در

بازخور مثبتی از لحاظ اقتصادی برای روستا و روستائیان نخواهد داشت، چون این سرمایه به عنوان یک نوع طلب از طرف کسبه شهری و میدان-داران نزد روستائیان محسوب می‌شود، که باید از طرف کشاورز در هنگام برداشت محصول یا فروش دام با بهره بالا بازپرداخت شود. علل استفاده روستائیان از منابع غیر رسمی را می‌توان به صورت-های مختلفی بیان کرد که می‌توان آنرا در قالب جدول ۲ نشان داد شده است.

فصل تابستان کشاورز روستایی مؤظف است، تا به میزان پول قرض گرفته یا مقدار توافقه بیشتر از آن محصولات خود را در عوض پول در اختیار فرد میدان‌دار قرار دهند. از آنجا که این نوع تزریق پول به روستاها از طرف میدان‌داران و کسبه شهری صورت می‌گیرد، نمی‌توان این برداشت را داشت که صرفاً به اقتصاد و توان مالی خانوارهای روستایی کمک می‌کند. چرا که روستائیان فاقد زمین و دام و کشاورزان نیازمند به ماشین‌آلات و بذر برای کشت، به اجبار تن به این کار می‌دهند. و چنان

جدول ۲: علل عدم استفاده از منابع رسمی و غیر رسمی

درصد	گزینه
۶۱٪	عدم دسترسی به وثیقه یا ضامن
۲۱٪	سود بالای وام‌های بانکی
۱۶٪	دسترسی آسان‌تر به منابع غیررسمی
۲٪	سایر موارد

مهاجر شاغل در شهر سنقر می‌باشند که این نشان دهنده پیوندهای کاری و شغلی مابین نواحی روستایی و شهر سنقر می‌باشد، که می‌تواند در اقتصاد نواحی روستایی و شهر سنقر تأثیرگذار است. -سرمایه‌گذاری (سرمایه‌گذاری بخش خصوصی) تأمین سرمایه در جهت توسعه روستاها یکی از دغدغه‌های همیشگی برنامه‌ریزان روستایی بوده و هست. لذا برنامه‌ریزی‌های اقتصادی برای روستائیان و حفظ سرمایه در روستا و در درجه دوم هدایت منابع سرمایه بخش‌های دولتی و خصوصی به سمت روستاها از اهمیت فراوانی در رابطه با اقتصاد نواحی روستایی برخوردار است همان‌گونه که در جدول ۲ ملاحظه می‌گردد، بیشترین میزان سرمایه‌گذاری های خانوارهای شهری و روستاهای اطراف در خرید مسکن روستایی و شهری و یا اجاره بهای مسکن شهری و روستایی جهت استفاده در فصول مختلف

-وجوه ارسالی

امروزه وجوه نقدی ارسالی نیز در بسیاری از روستاهای کشور نقش انکار ناپذیری در انتقال منابع پولی از شهر به روستاهای ایران را داشته و دارد و یقیناً به هر میزان که مهاجرت شغلی افراد خانوار از روستا بیشتر باشد امکان ارسال وجوه نقدی روستاهای بیشتر خواهد بود. برای پرداختن به موضوع وجوه ارسالی در ابتدا باید درصد خانوارهای دارای فرد مهاجر ساکن در شهر را مورد بررسی قراردهیم. البته در شکل‌گیری پدیده وجوه ارسالی عوامل متعددی نقش دارند. اما مهم‌ترین پیش شرط لازم برای آن مهاجرت فصلی یا روزانه روستائیان به شهر است نه مهاجرت‌های دائم و همیشگی. میزان اشتغال مهاجران در شهر سنقر که یکی از منابع تامین مالی و اقتصادی در نواحی روستایی می‌باشد، از این لحاظ قابل توجه است که صد در صد روستاهای مورد مطالعه دارای افراد

سرمایه‌گذاری بخش دولتی در روستاهای سهنله، قلعه فرهادخان، تازه آباد و آقبلاغ در ۱۰ سال اخیر آمده است. با توجه به سرمایه‌گذاری های دولتی در روستاهای مورد مطالعه جدای از سرمایه‌گذاری دولت در بخش‌های آسفالت خطوط ارتباطی، برق کشی و تامین آب لوله کشی، که در تمامی روستاها انجام شده است و این نشان دهنده قدرت ارتباطی با شهر سنقر می‌باشد سرمایه‌گذاری های کلانی نیز در برخی از روستاهای مورد مطالعه صورت گرفته است که می‌توان آنرا به صورت (تامین خطوط مخابراتی، اجرای زیر ساختی فاضلاب روستایی، کارخانه آرد، ایجاد صنایع کارگاهی کوچک، پرورش ماهی، تامین آب آشامیدنی شهری و روستایی، احداث درمانگاه با مرکزیت یوسفجرد و ...) را بیان کرد که این عامل خود نشان‌دهنده پیوند موسسات اجرائی و زیرساختی شهری با روستاهای مورد مطالعه می‌باشد. که خود می‌تواند در بالا بردن توان اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نواحی روستایی تأثیر به‌سزایی داشته باشد.

سال بوده است. برای روستاییان بیشترین سرمایه‌گذاری در خرید مسکن روستایی برای فصل سرما که فعالیت‌های کشاورزی و روستایی تعطیل می‌شود، می‌باشد و برای خانوارهای شهری بیشترین سرمایه‌گذاری در بخش دام و اودوات کشاورزی و بعد مسکن روستایی بوده است.

- سرمایه‌گذاری (سرمایه‌گذاری بخش دولتی در روستا)

سرمایه‌گذاری های دولتی مهم‌ترین عوامل ورود سرمایه به روستاها در ایران است. لذا در هر بررسی اقتصادی در روستاها باید نقش دولت را در نظر داشت. از این رو به بررسی سیر تحول میزان سرمایه‌گذاری دولتی در هر یک از روستاهای مورد مطالعه به تفکیک می‌پردازیم. بررسی آمار موجود نشان می‌دهد که بجز آسفالت خطوط ارتباطی و برق‌کشی و تامین آب آشامیدنی فقط در چهار روستای سهنله، قلعه فرهادخان، تازه آباد و آقبلاغ در سال گذشته سرمایه‌گذاری دولتی در ابعاد خاصی صورت گرفته است. در جدول ۳ میزان

جدول ۳: میزان سرمایه‌گذاری بخش دولتی در روستاهای مورد بررسی در ۱۰ سال اخیر

نام روستا	نام پروژه	میزان سرمایه‌گذاری به میلیون ریال
سهنله	تامین خطوط مخابراتی - اجرای زیر ساختی فاضلاب روستایی	۲۴۰۰
یوسفجرد	احداث درمانگاه با مرکزیت یوسفجرد	۱۲۱۰
قلعه فرهاد خان	کارخانه آرد - ایجاد صنایع کارگاهی کوچک	۲۵۰۰۰
آقبلاغ	تامین خطوط مخابراتی - معادن آهن	۳۸۰۰۰
تازه آباد	پرورش ماهی - تامین آب آشامیدنی شهری و روستایی	۶۸۰۰۰

- رابطه بین اعتبارات رسمی و تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی در کاهش فقر برای سنجش رابطه بین پیوندهای روستا-شهری در خصوص اعتبارات رسمی در روستاهای مورد مطالعه شهرستان سنقر با شهر سنقر از گویه‌های اعتبارات رسمی و شاخص‌های کمک‌های مالی و اعتبارات بانک‌های کشاورزی، تجارت، ملی، ملت و ...

- نحوه عملیاتی نمودن و اندازه‌گیری شاخص‌ها در این قسمت براساس سوالات و فرضیه‌های پژوهش از ضریب همبستگی اسپیرمن و پیرسون برای تعیین ارتباط بین هر یک از پیوندهای روستا-شهری به عنوان متغیرهای مستقل و شاخص‌های توسعه اقتصادی که به عنوان متغیرهای وابسته تعریف شده، محاسبه شده است.

اطمینان ۹۵ درصد بین اعتبارات رسمی و تحولات اقتصادی رابطه معنادار مثبتی برقرار است. یعنی به ازای افزایش اعتبارات مالی مؤسسات و بانکهای دولتی به نواحی روستایی تغییرات مثبت و افزایش سطح اقتصاد خانوارهای روستایی را شاهد هستیم و این امر توانسته است، در کاهش فقر اقتصادی خانوارهای روستایی نقش متمر به ثمری داشته باشد.

همچنین صندوقهای قرض الحسنه موسسات اعتباری دولتی استفاده شده است. نتایج حاصل در جدول ۵ و ۶ بیانگر آن است که ضریب همبستگی بین اعتبارات رسمی دولت و تحولات اقتصادی معادل (۰/۱۲) و (۰/۱۰) بوده و سطح معناداری نیز در سطح (۰/۱۱) و (۰/۲۷) بوده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که فرضیه H0 به نفع H1 رد می‌شود یعنی می‌توان ادعا کرد در سطح

جدول ۴: بررسی شاخصهای اقتصادی در ارتباط با پیوندهای روستایی - شهری و کاهش فقر

دهستان	نام روستا	میزان جمعیت	توپوگرافی و وضعیت	فاصله Ukm سنتر	درصد فعالیت درون روستا	درصد فعالیت در شهر سنتر	درصد استفاده از قرض الحسنه	درصد مشارکت مدنی و تعاونی	درصد وام گیرندگان	بازاریان شهر	درصد خانوارها مساعد گیرنده از	درصد خانوارهایی دریافت کننده وجوه ارسالی از شهر
باوله	چرمه سفلی	861	کوهپایه‌ای	22	85	15	7	6	1.1	6.7	13.3	4.4
	چرمه علیا	386	کوهستانی	24	67	33	2	3	0.0	6.7	12.2	8.9
	یوسفچرد	474	کوهپایه‌ای	22	82	18	6	4	3.3	12.2	12.2	12.2
	خانجمال	330	کوهپایه‌ای	19	79	21	5	3	1.1	10.0	8.9	12.2
	هزارخانی علیا	561	کوهپایه‌ای	27	76	24	0	2	1.1	7.8	6.7	21.1
سراب	هزارخانی	408	دشتی	29	91	9	2	1	2.2	5.6	6.7	24.4
	اقیلاغ	976	کوهپایه‌ای	17	59	39	3	0	3.3	11.1	11.1	11.1
	لیلمانچ	808	کوهپایه‌ای	16	63	37	3	5	5.6	8.9	24.4	11.1
	تازه آباد	156	دشتی	5	69	31	1	2	2.2	6.7	11.1	6.7
	صفاتیه	357	کوهپایه‌ای	16	82	18	5	2	2.2	4.4	6.7	6.7
آب باریک	حسین آباد	92	کوهپایه‌ای	15	62	38	4	5	4.4	2.2	12.2	12.2
	قلعه فرهاد خان	400	دشتی	2.2	15	85	17	19	21.1	11.1	55.6	16.7
	تپه رش	163	کوهپایه‌ای	20	84	16	9	6	7.8	7.8	16.7	14.4
	جان احمد	170	کوهپایه‌ای	26	84	16	7	5	6.7	7.8	14.4	80.0
	سهنله	1846	کوهستانی	5	42	58	27	32	37.8	17.8	80.0	80.0

جدول ۵: گویه به کار رفته بین اعتبارات رسمی و تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی

اعتبارات رسمی	گویه				
	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم
اعتبارات رسمی	۴٪	۱۷٪	۲۷٪	۳۴٪	۱۸٪
	۱٪	۶٪	۸٪	۱۶٪	۶۷٪
	۰٪	۳٪	۵٪	۱۱٪	۸۱٪
	۳٪	۹٪	۱۶٪	۲۹٪	۴۳٪
	۸٪	۱۰٪	۲۱٪	۳۲٪	۲۹٪

جدول ۶: ضریب همبستگی بین اعتبارات رسمی و تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری
بانکها، صندوق قرض الحسنه	۰،۱۲	۰،۰۱۱
وامهای بهسازی بنیاد مسکن	۰،۱۰	۰،۰۲۷

یعنی می‌توان ادعا کرد در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین اعتبارات غیر رسمی و تحولات اقتصادی رابطه معنادار مثبتی برقرار است. یعنی به ازای افزایش اعتبارات مالی غیر رسمی، توان اقتصادی خانوارهای روستایی نیز افزایش می‌یابد. که همین عامل خود باعث برقراری ارتباط و تعامل اقتصادی و مالی دو طرفه بین روستاها و شهر سنقر شده است، و توانسته به توان موقت و نسبی اقتصادی نواحی روستایی و فقر زدایی اقتصادی خانوارهای روستایی در هنگام نیاز به سرمایه کمک شایانی کند، چرا که این سرمایه نزد روستائیان نوعی بدهکاری به سرمایه‌داران محسوب می‌شود.

-رابطه بین اعتبارات غیر رسمی و تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی در کاهش فقر برای سنجش رابطه بین اعتبارات غیر رسمی و تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی در کاهش فقر در شهرستان سنقر از گویه‌های مساعده میدان داران، کسبه شهری، وجوه ارسالی مهاجران روزانه و فصلی به روستا استفاده شده است. نتایج حاصل در جدول ۷ بیانگر آن است که ضریب همبستگی بین اعتبارات غیر رسمی تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی در کاهش فقر معادل (۰/۰۲۱) و (۰/۰۱۹) بوده و سطح معناداری نیز در سطح (۰/۰۲۰) و (۰/۰۳۴) بوده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که فرضیه H0 به نفع H1 رد می‌شود.

جدول ۷: ضریب همبستگی بین اعتبارات غیر رسمی و تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری
اعتبارات غیر رسمی	۰/۰۲۱	۰/۰۲۰
میدان داران و کسبه شهری	۰/۰۲۱	۰/۰۲۰
وجوه ارسالی مهاجران روزانه	۰/۰۱۹	۰/۰۳۴

جدول ۸: گویه‌های به کار رفته بین اعتبارات غیر رسمی و تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی

گوینده	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم
در حال حاضر سرمایه یا مبلغی از میدان‌داران و کسبه شهری در اختیار دارم.	۳۲٪	۲۱٪	۱۷٪	۱۹٪	۱۱٪
افراد از خانواده من در شهر مشغول به کار می‌باشند.	۲۰٪	۳۵٪	۲۹٪	۹٪	۷٪
از طرف افراد شاغل در شهر وجهی برای ما ارسال می‌شود.	۱۴٪	۲۱٪	۳۴٪	۱۶٪	۱۵٪
همیشه محصولات خود را به سلف خران پیش فروش می‌کنیم.	۳۰٪	۲۴٪	۲۱٪	۱۴٪	۱۱٪
اکثر اوقات با افراد سرمایه‌گذار شهری رابطه اقتصادی و مالی برقرار می‌کنیم.	۳۲٪	۲۱٪	۱۷٪	۱۹٪	۱۱٪
در یکسال گذشته در زمینه (مسکن، زمین، صنعت، سهام) در شهر سرمایه‌گذاری کرده‌ایم.	۴٪	۱۴٪	۱۷٪	۲۸٪	۳۷٪
در زمینه تولید ادوات کشاورزی سرمایه‌گذاری کرده‌ایم.	۶٪	۱۵٪	۲۰٪	۲۶٪	۳۳٪

سرمایه‌گذاری‌های دولتی (تأمین خطوط مخابراتی، اجرای زیر ساختی فاضلاب روستایی، کارخانه آرد، ایجاد صنایع کارگاهی کوچک، پرورش ماهی، تأمین آب آشامیدنی شهری و روستایی) استفاده شده است. نتایج حاصل در جدول ۹ بیانگر آن است که ضریب همبستگی بین سرمایه‌گذاری‌های بخش

-رابطه بین سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی در تحولات اقتصادی خانوارها و کاهش فقر برای سنجش رابطه بین سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی در تحولات اقتصادی و کاهش فقر در ناحیه از شاخص‌های سرمایه‌گذاری‌های خصوصی در بخش‌های (مسکن، دام و ادوات کشاورزی) و برای

دولتی و خصوصی با تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی معادل (۰/۲۵) و (۰/۰۹) بوده و سطح معناداری نیز در سطح (۰/۰۳۲) و (۰/۰۱۷) بوده است.

جدول ۹: ضریب همبستگی بین سرمایه‌گذاری ها در تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری	متغیرها
سرمایه‌گذاری	دولتی	۰/۲۵	۰/۳۲
	خصوصی	۰/۰۹	۰/۱۷

جدول ۱۰: گویه‌های به کار رفته بین سرمایه‌گذاری ها در تحولات اقتصادی خانوارهای روستایی

گویه	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم
دولت در زمینه مسکن به ما وام و تسهیلات با نرخ سود پائین روستایی داده است.	۴٪	۶٪	۱۱٪	۳۲٪	۴۷٪
دولت در خرید ادوات کشاورزی به ما تسهیلات ویژه می‌دهد.	۱٪	۲٪	۵٪	۳۱٪	۶۱٪
دولت در زمینه احداث شبکه‌های زیرساختی روستا عملکرد مثبت داشته است.	۱۱٪	۱۴٪	۱۵٪	۲۷٪	۳۳٪
دولت از تولیدات و صنایع کارگاهی کوچک حمایت می‌کند.	۴٪	۵٪	۱۳٪	۳۱٪	۴۷٪
بخش خصوصی از تولیدات و صنایع کارگاهی کوچک حمایت می‌کند.	۱۱٪	۱۶٪	۲۰٪	۲۴٪	۲۹٪
دولت در زمینه فعالیت در بخش کشاورزی (دامداری و پرورش ماهی) تسهیلات ویژه را به روستائیان ارائه داده است.	۱٪	۳٪	۱۳٪	۲۴٪	۵۹٪

سرمایه‌گذاری دولت در روستاهای مورد مطالعه

از ۴ شاخص مورد بررسی در این پژوهش که ضریب همبستگی شاخص‌ها را نسبت به جریان‌های موجود و تاثیر آنها بر تحولات اقتصادی نواحی روستایی را سنجیده‌ایم، می‌توان دریافت که، بیشترین تأثیر مثبت در تحولات اقتصادی نواحی روستایی مورد مطالعه که منجر به بالا بردن توان مالی خانوارهای روستایی و کاهش فقر زدایی در نواحی روستایی شده است، را شاخص‌های (۱) اشتغال روزانه روستائیان در شهر، (۲) وجوه ارسالی مهاجران روستایی در شهر (زیر مجموعه اعتبارت غیر رسمی) و (۳) سرمایه‌گذاری های دولتی دانست. که در جدول ۱۱ اهمیت و سطح معناداری هر یک از شاخص‌ها به تفکیک آمده است.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که فرضیه H0 به نفع H1 رد می‌شود یعنی می‌توان ادعا کرد در سطح اطمینان ۹۵ درصد بین سرمایه‌گذاری های بخش دولتی و خصوصی با افزایش توان اقتصادی خانوارهای روستایی رابطه معنادار و مثبتی برقرار است. یعنی به افزایش میزان استفاده از سرمایه‌گذاری های بخش دولتی و خصوصی در نواحی روستایی با افزایش سطح اقتصادی خانوارها روبه رو هستیم، که توانسته به توان مالی خانوارهای روستایی کمک شایانی کند. با توجه به شاخص مورد بررسی در مابین کانون‌های شهری و روستایی که توانسته است منجر به برقراری پیوند روستایی- شهری شود، و بر جریان سرمایه، کالا، خدمات و ... بین شهر ناحیه و نواحی روستایی تاثیرگذار باشد،

جدول ۱۱: مقایسه سطح معناداری شاخص‌ها در پیوندهای روستایی- شهری

شاخص‌های به کار رفته	ضریب همبستگی با پیوند روستایی- شهری	سطح معناداری
اشتغال	۴۱/۰	۰۲۳/۰
اعتبارات رسمی	بانک‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه	۲۷/۰
	وام‌های بنیاد مسکن	۱۰/۰
اعتبارات غیر رسمی	کسبه شهری و میدان‌داران	۲۱/۰
	وجه ارسالی	۴۹/۰
سرمایه‌گذاری	دولتی	۲۵/۰
	خصوصی	۹/۰

نتیجه‌گیری

از آنجا که در راه توسعه، گذر از تأکید بر "روابط سلطه‌جو" به سوی "پیوندهای مکمل و سازنده" مابین نقاط سکونتگاهی روستایی و شهری حرکتی الزامی به شمار می‌آید. پیوندهای اقتصادی و مالی بین مراکز شهری و روستاهای پیرامون از آن رو مهم است، که شهرها و روستا در درون یک سیستم ناحیه‌ای از لحاظ تولیدات، خدمات، سرمایه، منابع مالی، نیروی کار انسانی، اطلاعات و ... با هم در ارتباط تنگاتنگ قرار دارند. بدیهی است که تمام شهرها اعم از شهرهای بزرگ و کوچک به یک میزان حوزه نفوذ و عملکردی خود را تحت تأثیر قرار نمی‌دهند و آثار و پیامدهای پیوندها آنها با روستاهای پیرامون به یک اندازه نیست. در خصوص شهرهای کوچک و میانی ناحیه نیز باید تأکید کرد، این شهرها نقش حامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را بین شهرهای منطقه‌ای و نواحی روستایی خود ایفا می‌نمایند. پس می‌توان گفت این شهرها از اهمیت بالایی در توسعه منطقه‌ای برخوردار بوده و هستند. و باید در سیاست‌گذاری‌های منطقه‌ای به آنها توجه خاص داشت. همچنین با توجه به رویکرد حاکم بر تحقیق (شبکه منطقه‌ای) می‌توان نتیجه گرفت روابط بین مراکز سکونت‌گاهی، روابطی عمدتاً افقی، تکمیلی و متقابل است. در واقع به جای

آن که رابطه‌ای دو به دو بین ده و شهرک برقرار باشد، شبکه‌ای محلی و دارای ارتباطاتی با درجات متفاوت، در طول منطقه و نیز در تعامل با خارج از منطقه شکل می‌گیرد. این شبکه‌ها یا خوشه‌ها، از طریق بررسی جریان‌های مختلف (مردم، کالا، سرمایه و ...) در میان سکونت‌گاه‌های مختلف مشخص می‌شوند. با شناخت خوشه‌ها و برقراری پیوند مناسب ما بین آنها سازمان فضایی منطقه‌ای شکل مناسب‌تری پیدا می‌کند. پتانسیل بیشتری برای بهره‌گیری از پیوندهای رو به بالا و رو به پایین و نیز تأثیر فزاینده آنها در اقتصاد منطقه فراهم خواهد شد. البته همیشه و همه جا عوامل اقتصادی نیستند که نوع پیوندهای روستایی - شهری را مشخص می‌سازند، بلکه این پیوندها، در عین حال، تابع عوامل تاریخی، سیاسی، اجتماعی - فرهنگی و اکولوژیکی (زیست محیطی) حاکم در سطح منطقه هستند و بر این مبنای تفاوت شکل می‌گیرند. بنابراین شناخت صحیح روابط جاری میان محیط‌های روستایی و شهری می‌تواند به کوشش در راستای تغییر ساختاری - عملکردی روابط و مناسبات موجود میان آنها و در نتیجه، برقرار کردن پیوندهای مناسب یاری رساند. با توجه به نتایج جدول‌های آماری و تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌توان گفت که از میان شاخص‌های موثر در پیوندهای

برخودار نبوده و هم اینکه عواملی چون خشکسالی، آفت محصول، تلفات دام، آنها را سرمایه‌گذاری مستقیم در فعالیت‌های روستائیان باز می‌دارد. در نهایت می‌توان گفت که ادبیات موجود در تحقیق بر رویکرد شبکه‌ای منطقه‌ای استوار است، و بر نقش مثبت و مکمل پیوندهای روستایی-شهری تاکید داشته است، که با واقعیت موجود در سطح ناحیه و روستاهای بخش مرکزی شهرستان سنقر همخوانی داشته است.

روستایی-شهری شاخص‌های؛ اشتغال، وجوه ارسالی، سرمایه‌گذاری های دولتی، بیشترین میانگین را در اکثر روستاها به عنوان اصلی‌ترین عامل در بالا بردن توان اقتصادی خانوارهای روستایی و کاهش فقر اقتصادی خانوارهای روستایی را در بر داشته است، و کم‌ترین میانگین شاخص‌ها در میان همه روستاهای مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان سنقر به شاخص سرمایه‌گذاری های بخش خصوصی بر می‌گردد. که علت آنرا هم می‌توان عدم ریسک‌پذیری سرمایه‌داران در فعالیت‌های روستائیان است، چون هم از حمایت‌های دولتی

پانوشت

1-Dennis Rondinelli

-سعیدی، ع.، ۱۳۹۲. پیوستگی توسعه روستایی - شهری در قالب منظومه‌های روستایی، مجله برنامه-ریزی کالبدی - فضایی، شماره چهارم، شماره ۴، ص ۱۲-۲۴.

-سعیدی، ع.، ۱۳۸۲. پیوندهای روستایی - شهری، یک بررسی ادراکی، مجله جغرافیا، شماره ۱، ص ۷۱ - ۹۰.

-شکویی، ح.، ۱۳۸۲. دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، جلد اول، انتشارات سمت، ۱۵۷ ص.

-سلطانی مقدس، ر. و طالش، م.، ۱۳۹۵. واکوی تاثیر ساختار اقتصادی محصولات زراعی بر پیوندهای روستا شهری (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان دزفول)، مجله پژوهش و برنامه-ریزی روستایی تابستان ۱۳۹۵، شماره ۱۴، ص ۴۷.

-عزیزپور، ف.، ۱۳۸۷. نقش پیوندهای روستایی-شهری در توسعه روستایی با تاکید بر شبکه‌های تولید شیر، مورد: ناحیه لیتکوه (آمل)، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، شهید بهشتی.

منابع

-ارزروم چیلر، ن.، ۱۳۸۴. بررسی رابطه بخش کشاورزی با بخش خدمات، نخستین همایش توسعه کشاورزی و توسعه ملی، ص ۲۷ - ۴۷.

-ازکیا، م.، ۱۳۹۴. توسعه روستایی اولویت بخشی به فقرای روستایی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۰۴ ص.

-تودارو، م.، ۱۳۶۷. توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه؛ غلامعلی فرجادی، ۴۵ ص.

-حبیب پور، ک.، ۱۳۸۵. فقر روستایی در کشورهای در حال توسعه التزاماتی برای سیاست‌گذاری عمومی، مجله اقتصاد، شماره ۴۵، ص ۶۵-۸۱.

-لینچ، ک.، ۱۳۸۶. روابط متقابل شهر و روستا در کشورهای در حال توسعه، مترجم: محمد رضا رضوانی و داود شیخی، انتشارات پیام، تهران، ۲۷۵ ص.

-رضوانی، م.ر.، ۱۳۸۵. توسعه روستایی، اهمیت و ضرورت آن در محرومیت زدایی، مجله پژوهش‌های اجتماعی-اسلامی، شماره چهل و چهار، شماره ۴۴، ص ۷۳-۹۴.

دکتری، گروه جغرافیای دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
-مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن.

-نظری، ع.، ۱۳۸۰. نقش برنامه‌های عمرانی در تحولات فضایی نظام سکونتگاه‌های روستای استان گلستان مورد: شهرستان گنبد کاووس، پایان‌نامه

-Bossuyt, J. and Gould, J., 2000. Decentralisation and poverty reduction: Elaborating the linkages', in Policy Management Brief, p. 1-8.

-Douglass, M., 1998. A regional network strategy for reciprocal rural-urban linkages: An agenda for policy research with reference to Indonesia, in Third World Planning Review, p. 1-20.

-Douglass, M., 1998. A regional network strategy for reciprocal rural-urban linkages: An agenda for policy research with reference to Indonesia', in Third World Planning Review, v. 20, p. 1-33.

-Fan, Sh., Nyange, D. and Rao, N., 2006. Public Expenditure, Poverty Reduction in Tanzania. International Food Policy Research Institute (IFPRI).

-Fan, Sh., Jitsuchon, S. and Methakunnavut, N., 2004. The

Importance of Public Investment for Rural Poverty Reduction in Middle-income, International Food Policy Research Institute, 55 p.

-Hirashima, S., 2009. Growth- poverty Linkage and Income- Asset Relation in - Regional Disparity: Evidence from Pakistan and India. The Pakistan Development Review, p. 386-357.

-Rondinelli, D., 1985. Equity, Growth, and Development: Regional Analysis in Developing Countries, Journal of the American Planning Association, Publisher Routledge, v. 51, p. 434-448.

-Bass, H. B., 2006. Ragnar Nurkse's Development Theory: Influences and Perceptions. In: <https://doi.org/10.7135/UPO9781843318194.011>.